

Мацех Олеся Іванівна
*Головний державний інспектор відділу пресслужби,
адміністрування субсайту організаційно-розпорядчого управління
Головного управління ДПС у Тернопільській області*

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Про свій вибір – бути частиною Європейської спільноти, українці заявили у 2013-2014 роках. Саме процес євроінтеграції загострив проблему фінансового забезпечення місцевих бюджетів, що мала місце упродовж останніх десятиліть. Адже спостерігалася хронічна нестача фінансових ресурсів для виконання органами місцевого самоврядування делегованих і власних повноважень. До того ж місцевим бюджетам притаманні були такі явища, як нестабільність джерел власних доходів, непрозорість формування показників та розподіл міжбюджетних трансфертів, обмежений доступ до кредитів.

У 2014 році в Україні розпочалася реформа місцевого самоврядування, була ухвалена «Концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади» [1]. Головним завданням реформи визначено прагнення до оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципами субсидіарності та децентралізації. Концепцією передбачається створення територіальних громад і передача повноважень та ресурсів органам місцевого самоврядування. Вважаємо, що бюджетна децентралізація стала дієвим механізмом розподілу повноважень між рівнями влади.

Варто зауважити, що науковці визначають широке та вузьке тлумачення цього поняття враховуючи внутрішні взаємозв'язки. Так, С. Ларіна зазначає, що у широкому сенсі бюджетна децентралізація – це поділ відповідальності між

владними структурами різних рівнів (включаючи національні уряди, регіональні органи влади та органи місцевого самоврядування) з управління бюджетними ресурсами або сукупність відносин між державними і муніципальними органами влади, які виникають у процесі розподілення прав і повноважень у сфері прийняття рішень щодо формування і використання бюджетних ресурсів [2].

На думку Т. Кваші, бюджетна децентралізація у вузькому тлумаченні – це наявність певних функцій і повноважень на місцевому рівні, автономія муніципальних органів влади у прийнятті самостійних рішень у податково-бюджетній сфері. Пропонується також трактування бюджетної децентралізації як сукупності відносин, як динамічної та балансуєчої системи, як процесу, що має певні напрямки реалізації та розвитку [3].

Доцільно зазначити, що процес утворення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) в Україні регулюється Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Документ прийнятий у 2015 році. Реформування адміністративно-територіального устрою базується на таких принципах її проведення: добровільності та спроможності. Перший означає, що об'єднання територіальних громад повинно відбуватися по добровільному волевиявленню населення, а другий – нові ОТГ мають бути спроможними себе утримувати, забезпечувати населення належними послугами тощо [4]. Адже спроможні територіальні громади – це територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці [5].

В Україні із часу дії створено 982 об'єднаних громад, в яких згруповано 4487 сільських, селищних, міських рад [6]. Тернопільська область у рейтингу областей щодо створення ОТГ займає одну з активних позицій – входить у першу десятку. Так, на початок 2020 року на території регіону вже утворено 54 громади,

до яких увійшли 314 рад. Із них 27 ОТГ сільські, 14 – селищні, 13 – міські, у тому числі три громади (Тернопільська, Бережанська та Чортківська) – це ОТГ з адміністративними центрами у містах обласного значення. Найбільшу кількість ОТГ створено в Гусятинському та Тернопільському районах – по 7 громад.

Зокрема, у 2017 році було утворено 4 громади (об'єдналися 35 рад), у 2018 році – 9 громад (43 ради), у 2019 році – 5 громад (24 ради). ОТГ. Таку ситуацію можна пояснити достатньою поінформованістю населення, сприйняття жителями населених пунктів новацій щодо змін, розуміння можливості самостійно приймати громадами рішення тощо.

Адже практичне застосування законодавчих норм децентралізації засвідчили ряд позитивних аспектів. Зокрема, розширено права місцевих органів влади щодо повної бюджетної самостійності – відтепер вони можуть затверджувати місцеві бюджети, не чекаючи затвердження державного бюджету України. До того ж, законодавчо розширено коло джерел наповнення місцевих бюджетів: передача бюджетам міст обласного значення та бюджетам об'єднаних громад 60% податку на доходи фізичних осіб, а також 100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки тощо. Органи місцевого самоврядування затверджують ставки для майнових платежів, серед яких податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, до 2% від розміру мінімальної заробітної платні за 1 м², транспортний податок, плата за землю [7]. Ведучи належний облік об'єктів оподаткування, платників, органи місцевого самоврядування можуть суттєво вплинути на наповнення місцевих бюджетів, оскільки ці платежі у повному обсязі залишаються на місцях.

Варто відзначити, що зміни торкнулися і системи бюджетного вирівнювання. Відтепер вона залежить від рівня надходжень податку на доходи фізичних осіб на одного жителя [8]. Отож, в інтересах представників органів самоврядування підвищення оплати праці та легальної зайнятості жителів громади.

Реформа вплинула на перерозподіл видаткових повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, який тепер здійснюється з дотриманням принципу субсидіарності, згідно з яким проблеми місцевого рівня вирішуються на місці). Запроваджено нову трансфертну політику та посилено відповідальність профільних міністерств за реалізацію державної політики у відповідних галузях. Важливо, що ОТГ тепер мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, отримують з державного бюджету кошти на розвиток інфраструктури громади, а також самостійно вирішують питання розвитку своєї території [9].

Відповідно до статистичних та аналітичних даних, результатом фінансової децентралізації є щорічне зростання надходжень місцевих бюджетів та збільшення частки місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету України. Так, до місцевих бюджетів Тернопільської області надійшло: у 2017 році – 2 млрд 925,2 млн грн, у 2018 році – 3 млрд 633,1 млн грн, у 2019 році – 4 млрд 326,2 млн грн податкових платежів [10]. Це свідчить про розвиток регіону та позитивні досягнення децентралізації.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що бюджетна децентралізація – необхідна умова становлення ефективної системи місцевих фінансів. Вона активізує розвиток внутрішнього потенціалу економіки, інфраструктури регіонів, спонукає до залучення діючих ресурсів та пошуку нових джерел надходжень, спонукає регіони до фінансової самостійності. Вважаємо, що саме бюджетна децентралізація створює реальні умови реалізації реформи органів місцевого самоврядування загалом, забезпечує практичне втілення ключових європейських стандартів автономії місцевої влади від центральної, надає можливість місцевим громадам створювати позитивні умови для залучення інвестицій, знаходити додаткові джерела фінансових надходжень, дбати про підвищення економічного розвитку населених пунктів та їх трансформацію у фінансово незалежні об'єднання.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 01.04.2014 № 333-р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 21.08.2020).
2. Ларина С. Теория, методология и направления бюджетной децентрализации. *Финансовая экономика*. 2010. №3. С. 22-45.
3. Кваша Т. К. Теоретичні та практичні аспекти фіскальної децентралізації: емпіричний аналіз. *Економічний простір*. 2014. № 189. С. 127-115.
4. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 157-19 від 05.02.2015 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 21.08.2020).
5. Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» від 08.04.2015 р. № 214. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 21.08.2020).
6. Сайт Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/gromada> (дата звернення 21.08.2020).
7. Майнові податки – 2019. *Вісник податкової служби*. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/publication/100012999-maynovi-podatki-2019> (дата звернення 21.08.2020).
8. Власюк О. С. Шляхом децентралізації: виклики, ризики та пріоритети реформування регіонального розвитку в Україні. *Регіональна економіка*. 2015. № 1. С. 5–18.
9. Фінансова децентралізація в Україні. Перший етап успіхів. URL: <http://www.decentralization.gov.ua> (дата звернення 21.08.2020).
10. Субсайт територіальних органів ДПС у Тернопільській області. URL: <http://www.tr.tax.gov.ua> (дата звернення 21.08.2020).